

tüzött eleje. „Jól tudjuk, — mondta — milyen csodálatos jövő vár a filmre. Szükséges, hogy a keresztények mindinkább megtanulják a filmeket valódi értékük szerint megítélni, s hogy kellő erkölcsi és anyagi támogatást nyújtsanak a jó minőségű produkciók létrehozásához. Ne vonakodjanak a legmagasabbrendű művészi és technikai tekintélyekhez folyamodni, vala-

hányszor vallási ihletű tárgyat akarnak a vászonra vinni. De főként annak legyenek tudatában, hogy a legbízhatóbban az a film vallásos, amely az egyszerű, tisztességes, mélységesen emberi életet idézi elénk, azt, amelynek legapróbb mozzanatait is természetesen hatja át az isteni szeretet.”

—k —t

KÉRDÉSEK ÉS TÁVLATOK

Miért bontanak fel annyi házasságot, mi az oka annak, hogy a legtöbb házasság nem ad boldogságot s miért van az, hogy a házasság nem akar már új életek termékeny bölcsője lenni? — teszi fel a kérdést Werner Schöllgen. Nem kevesen persze rögtön ráfelelnék: mert rosszabbak lettek az emberek. Pedig az effajta vélekedés — mondja Schöllgen — *merőben elhibázott*. Ákik így beszélnek, nyilván semmit sem tudnak arról, hogy a régebbi nemzedékek életében sokkal nagyobb bajok támadtak a nemiség forró talajából. Legtöbbjükön túl is jutott az emberiség. Jobb ma a helyzet, mint volt a múltban, nemcsak az élet külsőséges felületét, hanem az ember belső erkölcsiségét tekintve is. Az emberi természet nem változott ugyan, de sok minden, ami a múltban csak egy tisztább és jobb élet távoli fényeként derengett, magától értetődő lett mára az emberiség kollektív értéktudatában és óriási szugesztív erővel határozza meg az egyének magatartását.

Schöllgen a felvetett kérdés nyitját abban látja, hogy miután a nemiség és a vele kapcsolatos megnyilatkozások fokozatosan kikerülnek a puszta ösztönösség köréből és mindinkább humanizálódnak, ez a *történelmi folyamat most új és megint nagyon emberi inségeket hozott magával*. S ezen éppen a keresztény gondolkodó nem ütközhetik meg, hiszen a kereszténység — ellentétben azokkal az irányokkal, amelyek magukévá tették a felvilágosultság határt nem ismerő haladás-eszméjét — az *ember tartós bűnösségét és végességét vallja*, ami miatt az „új föld” és az „új paradicsom” csupán reménység lehet, amely egyedül Isten ígéretén nyugszik.

A középkorban, amelyet annyira „katolikusnak” szokás beállítani, az a tétel érvényesült, hogy a *szerelemnek semmi köze a házassághoz*. Azoknak az időeknek jellegzetes költői, a minnesängerek és a troubadourok szerelmi hévvel csak az idegen nőt ostromolták, aki maradan-dóan nem lehet övék, mert férjes asszony, vagy máris zárdába csukják. A fiatalok nem maguk választották egymást, hanem a szülők rendelkeztek felőlük. De figyelmen kívül hagyva a házasságkötésnek ezt a nem önkéntes vonását, tárgyi okai is voltak annak, hogy a puszta nemi kapcsolaton túlmenő erotikus kapcsolat a házastársak között egyáltalán nem keletkezett, vagy ha mégis, akkor hamar el is múlt.

Egyik ok volt az óriási munkateher, amely a termelés fejletlensége miatt a nőre nehezedett. Hiszen még a mi századunk elején is a háziasszony maga gondoskodott a téli éléstárról, font, szőtt, varrt, vagy otthonában foglalkoztatta a varrónőt, ugyanígy a legkülönbözőbb meseterembereket, nem egy helyen maga öntötte még a gyertyát is. S minél messzebb megyünk vissza a múltba, annál természetesebb, hogy az asszony napjait a soha meg nem szünő robot töltötte ki. A magasabb társadalmi rendbe tartozó asszony csak abban különbözött a többitől, hogy ő ugyanazokat a teendőket egy sereg szolgáló élén teljesítette. A férfi pedig akkor is megkívánta az ápolt és nem ledolgozott nőt, a művelt nőt, aki nemcsak a konyháról és a gyermekről tud társalogni — más szóval többet akart a csupán testi nemiségnél, kívánta azt az erotikát, amely a szépséget, a finomságot és a bájt önérték gyanánt adja elébe. A gésa Japánban, a hetéra a klasszikus Görögországban, a kurtizán a renaissanceban és a maitresse a rokokó idején azok a nők, akik műveltek és gondoztak s ami még több: akik szellemmel és lélekkel tudják magukat adni. A feleségek tőlük tanulták meg, hogy rendszeresen fürödjenek, s ők szoktatták le a férjeket arról, hogy kézzel nyúljanak a táliba. *Két ethosz-forma* állt tehát szemben egymással. Egyfelől az erotikusnak, esztétikusnak és műveltségbelinek értékköre, másfelől az olyan tiszteletet érdemlő és lényeges eszmények, mint az életközösség, a segítő szeretet és a sirig tartó hűség.

Már most korunknak — írja Schöllgen — ebben a körben mutatkozik az egyik insége. A modern technika mindinkább mentesíti a nőt a kínzóan súlyos házimunkák alól, de az így támadt ürbe egyedül az erotikus értékek nyomulnak be, hozzá tipizált és standardizált formában, aminek legfőbb előidézője és erősítője a film. Nem minden fiatal ember keresi a maga Aspasiáját, hanem beéri a moziból ismert konfekcionált ideállal, s nem nehéz megállapítani, hogy azok a leányok, akik együtt dolgoznak vele a munkahelyen, semmit sem mulasztanak el, hogy valamelyik filmszínés képére és hasonlatosságára alakítsák magukat. S azután összeházasodnak. A munkás elveszi a munkásnőt, a tisztviselő a gépirókiasszonyt, a magasabb értelmiséghez tartozó férfi a szakmabeli kezdő leányt, akit tanítás, vagy együtttanulás közben szeretett meg. Egyedül az utolsó esetben, de itt is főleg csak az orvos és az orvosnő egybekelésénél jön létre munkaközösség. Egyébként azok túlnyomó többségénél, akik munkások, alkalmazottak és tisztviselők, nem áll elő az életközösség szempontjából a teljesítmények azonos fontossága és azonos fokú nélkülözhetetlensége, amely régebben önként értetődött s amely a férfit és a nőt jóban-rosszban egymáshoz kapcsolta. Az erotikus-szexuális mozzanat túlzottan lép előtérbe, feltéve, hogy nincs egy mély világnézeti kötelék, amely a pusztán természetiből kiemelve, a házastársakat éppen a természetfölöttiben egyesíti. Ime tehát, az a valószínű haladás, hogy a nő felszabadul a mértéktelen házimunka túlságosan nehéz terhe alól, ugyanakkor egy úrt is támasztott, amelyet még nem sikerült megnyugtató módon kitölteni, mert a benyomuló erotikus-szexuális értéktartalmak nem olyan tartósak és erősek, hogy az egész hosszú életet formálhatnák és egyenesben tarthatnák.

Volt azonban egy másik ok is — mutat rá Schöllgen —, amely azokban az elmúlt időkben az embereket arra készítette, hogy a szerelmet és a házasságot össze nem férő ellentéteknek tekintsék, s ez az állandó halálozás, a *halál folytonos uralma gyermek és anya fölött*. Amennyire egyáltalán felmérhetjük a népesedés menetét azokban a korokban, amelyek megelőzték a modern orvostudomány fellépését, ijesztő kép tárul elénk. Egészen a XVIII. század végéig a család szakadatlan és félelmetes viaskodásban állt a halállal. Átlag minden hatodik szülés sírba vitte az anyát s a gyermekeknek csak kisebb hányada került el a korai koporsót. Sok leírás sejteti, hogy a gyermekhalandóság mintegy 80% körül járhatott, vagyis csak minden ötödik gyermek cseperegett fel. A szülők, akárcsak nálunk is régebben a falun, bizonyos egykedvűséggel fogadták a halál aratását. Sokkal inkább gyötörte őket az aggodalom amiatt, hogy öregségükben nem lesz készsleges és megbízható támaszuk. Azokban az időkben, amikor nem volt nyugdíj és járadék, takarékpénztár és életbiztosítás, ellenben örökösen dúltak a háborúk, s amikor egy viszonylag kezdetleges gazdasági rendszerben szinte mindent házilag kellett előállítani, a gyermektelenség egyet jelentett az öregek számára a szociális bizonytalansággal, a nyomorral és éhezéssel. A teljes biztonság természetes vágya társadalmi törvényszerűséggel hajtotta így a szülőket arra, hogy a fáradhatatlanul irtó halálon mindig újabb élet fakasztásával kerekedjenek felül. A megdöbbentően magas halálozási számokat a még magasabb születési számok múlták felül. S minthogy még ez a többlet sem nyújtott feltétlen bizonyosságot, még az akkori élet magasabb társadalmi köreiben is szívesen fogadták be a családba a „természetes” gyermekeket. Áldásnak számított a gyermek-, „áldás” s az anya, amíg csak engedte a természet, újabb és újabb szüléssel igyekezett betömni a réseket, amelyeket a halál vágott gyermekei sorában. Csak így maradhatott fenn a középkorban is az emberiség s bizonynyal csak így állhatta ki a történelem előtti tízezer és százezer esztendőök összes keserveit.

A modern nő — állapítja meg Schöllgen — borzalommal fordul el ettől a képtől. Ő felszabadultnak érzi magát a halál ilyen túlságos hatalma alól, ő már remélheti, hogy gyermeke, ha egyszer világra jött, életben is fog maradni. Az ember számára azonban ezzel is új inség támadt. A gyermekek elhullását megszüntethette az orvostudomány, de az ösztönéletet, a nemiség kényszerítő erejét nem tudhatta lecsökkenteni a házasság új, civilizált keretéhez. Az elmúlt évezredekben a nemiség feladata az volt, hogy győzedelmeskedjék a halál fölött s ezt példásan teljesítette is. Most viszont az orvostudomány eredményei nagyban leszállították ebbeli szerepét. Az a kívánatos és szerencsés fordulat tehát, amely kiemelte az anyát a halállal való örökös versenyből, oda vezetett, hogy az ösztönök és érzések — *üresen futnak*. Ez jut kifejezésre a születések mesterséges korlátozásában is. Főleg a városi lakosság számára a gyermek inkább teher, mint segítség. Kivételes — rendszerint magasabb indítékokból táplálkozó — bátorság kell ahhoz, hogy egy házaspár nagyobb számú, bár a multhoz képest még mindig kicsiny számú gyermeknek adjon életet. S ami a városban már

szabály, szabállyá válik a falun is, abban a mértékben, amelyben az egészséggondozás és orvosi kezelés arra is kiterjed. A hagyományos életfelfogás és erkölcsi parancsok utóhatása ezt a szociológiailag feltárt folyamatot csak lassíthatja, de fel nem tartóztathatja. Ime, a fejlődésnek egy szinte megoldhatatlan, nyomasztó ellentétessége.

Mutassunk rá még arra a fölöttébb nyugtalanító jelenségre is, hogy éppen az átlagosnál tehetségesebb és kiválóbb nők hajlanak arra, hogy vagy lemondjanak egyáltalán a házasságról, vagy ami még gyakoribb, rövid házaselet után váláshoz folyamodjanak. Nyugtalanító mozzanat, mert a modern kutatás cáfolhatatlanul bebizonyította, hogy az anya is teljes résszel járul hozzá a gyermek öröklött képességeihez. Sőt sok vizsgálat arra mutat, hogy a tehetséget a gyermek az anyától örökli, míg az apától inkább a vérmérsékleti tulajdonságokat. Klasszikus példa rá *Goethe* és *Schopenhauer*. Látjuk tehát, hogy a civilizáció haladása az eddigieknél még nagyobb nehézséget is hozott magával. A nő, miután kivívta magának a teljes emberi jogokat, most *mint személyiség* jut összeűtközésbe azzal a természetes hivatásával, hogy anyává legyen. Mert az anyaság olyan folyamatokat és köteleességeket ró rá, amelyek fizikailag és lelkileg a szabadságát korlátozzák, és pedig az egyenlőség rovására nagyobb mértékben, mint a férfiét.

* * *

Minél világosabbnak és meggyőzőbbnek érezzük *Schöllgen* ténymegállapításait, annál kíváncsiabbak vagyunk arra, hogy milyen következtetést von le belőlük. Ebbeli fejtegetéseiben azonban már igen szűkszavú és tartózkodó. A lényeget mindenesetre ezek a sorai tartalmazzák: „Eszményeknek is *mértéktartásra* van szükségük, hogy emberi eszmények maradhassanak... Minden éthosz-formának és éthosz-változásnak állandóan az emberinek keretében kell maradnia, annak természetéhez és határaihoz igazodnia, egy véges, de sokrétű lény természetéhez, aki éppen a történeti folyamatokba gyorsan belefárad és elvet eszményeket, amelyekre röviddel előtte még feltekintett.”

Hogyan magyarazzuk ezeket a szavakat? Szerintünk *Schöllgen* feltehetően azt akarta velük mondani, hogy a fejlődés az emberiség számára elérhető eszményként ma azt a házasságot rajzolja ki, amely egymáshoz vonzó egyenlő értékű személyek életközössége s amelynek egész tartalmát már nem a gazdaság és a gyermek s éppenséggel nem a minél több gyermek teszi. S ebben talán egyet is érthetünk, még akkor is, ha *Schöllgen* helyzetrajzán túlmenően, amely a közelmultra és a mára vonatkozik, már látni véljük a jövő új fordulatát is.

* * *

Mielőtt azonban az új fordulat elemzésére térnénk rá, közbevetőleg rögzítsük meg itt, hogy ami a gyermek és a sok gyermek kérdését illeti, a hagyományos felfogás változása egyházi részről is kifejezésre jutott akkor, amikor egyházhatósági jóváhagyással jelenhettek meg olyan orvosi könyvek, amelyek a következők nélküli házasságot

együttélés időpontjaival foglalkoznak. Ilyen kiadványok már a 30-as években napvilágot láttak. Most, legutóbb, 1949 júniusában Beuronban kongresszus is volt, amelyen teológusok és orvosok tárgyalták a keresztény házasságnak ezt az „égető” problémáját.

Az *Orbis Catholicus* beszámolója szerint a teológusok mindenesetre előadták, hogy a katolikus erkölcs szempontjából nem folyhatik vita arról, hogy gyermek-e, vagy nem-gyermek, mert hiszen a házasság elsődleges célja kétségkívül a gyermek. A házasság másodlagos célja azonban a keresztény tanítás szerint is az ösztön jogos kielégíthetése s ez a másodlagos cél a házastársak együttélésében az elsődleges elé is léphet, csak ne legyen az érintkezés természetellenes, vagyis ne váljék az elsődleges cél teljesülése lehetetlenné. Az időválasztásnak így megvan az a nagy jelentősége, hogy a változott körülmények között is módot ad arra, hogy a házasság ismét a természettől adott keresztény alapra helyezkedhessen. Az orvosi megbeszélések, amelyek mintegy száz katolikus orvos megfigyeléseire terjeszkedtek ki, abban foglalhatók össze, hogy az időválasztás rendszere orvosi szempontból nyugodtan ajánlható, bár tudatában kell lenni annak, hogy a biológiai törvényszerségeknak soha sincs 100%-os érvényességük.

A beuroni kongresszus anyagában azonban más érdekességet is találunk. *Fleckenstein* regensburgi professzor, aki a morálteológiai álláspontot világította meg, nem vitázóan, hanem tudomásulveően jelentette ki: „Jellegzetes kortűnet, hogy a házasság felfogásában a hangsúly eltolódott. Azelőtt gyermekáldásról folyt a szó, ma az időválasztásról a házasságban.”

* * *

Abban, hogy az emberi fejlődés a házasság területére is kihat, voltaképpen nincs semmi meglepő, hiszen maga a keresztény család is csak folytatója lett annak a családnak, amelyet az új hit maga előtt talált. *Augustus* császárnak nem kellett kereszténynek lennie ahhoz, hogy felvegye a harcot a válás és a gyermektelenség ellen, s amikor az első keresztények felmagasztalták közösségükben az erkölcsi tisztaságot, olyan értéket emeltek ki, amelynek fontosságára már a pogányok is rájöttek. A házasság keresztény felfogása azután fokozatosan meghódította a világot, de a keresztény család — állapítja meg tanulmányában *Jacques Leclercq* louvaini professzor — bizonyos tekintetben mindig válsággal küzdött, mert az erkölcsök sohasem azonosultak a tannal, s nincs is moralista, aki ne panaszkodnék századának erkölcstelensége miatt. Amivel azonban tisztában kell lennünk, az, hogy a XVIII. században ehhez a mondhatni állandó erkölcsi válsághoz szellemi válság is járult, mert most már magának a család rendjének elveit kezdték kérdésessé tenni. S a lázadás, amely eleinte egyes értelmiségi körökre szorítkozott, a francia forradalom után nyílt támadássá vált azzal a céllal, hogy lerombolja a hagyományos családot. A válás és a szerelmi szabadság népszerűsítésével ellenfordult a házastársi kötelék keresztény értelmezésének, a születések korlátozásának népszerűsítésével pedig a termékenység jótéményéről és kötelességéről szóló hagyománynak.

Leclercq fölöttébb sajnálatosnak mondja, hogy katolikus oldalról nem tudták meglátni akkor a változás igazi jellegét. Azt, hogy itt valami merőben más dolog lépett elő, mint az egyszerű erkölcstelenség, amely ellen addig is hadakozni kellett. Így azután az egész mult század folyamán a katolikus állásfoglalás alig volt egyéb, mint a megbántott erkölcs erényeskedő méltatlankodása. Annál is inkább, mert ezidőtájt mindaz, ami a nemiségre vonatkozott, még olyan területé zárult el, amelyre a nyilvánosság előtt rápillantani sem illett. Az új erkölcs szószólóit tehát, akik megsértették ezt az illendőséget, nyugodtan azonosították a pornográfia művelőivel. Beérték azzal, hogy megállapították azok erkölcstelenségét, a felvetett kérdések komoly megvitatására pedig kísérletet sem tettek. A hagyomány védőinek ez a magatartása természetesen csak megkönnyítette az ellenfeleknek nemcsak eszméik terjesztését, hanem eszméik mellett a józannak látszó olyan érvek felsorakoztatását is, amelyek nem maradhattak hatás nélkül a nagyközönségre. Magukra a katolikusokra sem.

Még ha a XX. század első éveit nézzük is — folytatja Leclercq —, a családdal foglalkozó katolikus irodalmat erősen fogyatékosnak érezhetjük. Tiltakozások hangzanak el a válás ellen, először azért, hogy a törvény általában se engedje meg, azután, hogy legalább a katolikusok ne folyamodhassanak hozzá. A fiatalságnak szánt írások özöne jelenik meg a nemi tisztaságról, de bátoratlan és kevésbé pontos fogalmazásban. Ám senki még csak meg sem próbálta, hogy kidolgozza a keresztény tanítást arról a családról és annak a családnak számára, amely mint intézmény, számtalan összefüggésben kapcsolódik a maga korához. Csak 1920 felé ébredtek rá egyes katolikusok a veszedelem nagyságára s annak szükségességére, hogy értelmi síkon alakítsanak ki okos és helyes állásfoglalást. Mi mást jelentett ez, mint annak elismerését, hogy a régi pozíciókon túlhaladt az idő és hogy az új eszmék a katolikus tömegeket is mélyen áthatották?

Annál azonban, ami elmúlt vagy amit eleink elmulasztottak, sokkal fontosabb a mai kilátások mérlegelése. Leclercq szerint a családellenes áramlat az első világháborút követő első évtizedben érte el csúcspontját. *Utána azonban, 1930-ban megkezdődött a visszahatás.* Mi sem mutatja ezt jobban, mint a Szovjetunió magatartása. A szoviet törvényhozás mindinkább megnehezíti a válást s ma már egészen éles megkülönböztetést tesz a házasság és az egyszerű együttélés között. A gyermekek irányában visszaállította a szülői tekintélyt és a megengedett keretek közt szerzett vagyon öröklését is. Az ellenpóluson, az Egyesült Államokban hasonló fejlődést figyelhetünk meg. Az *American Journal of Sociology* 1948-ban különszámot adott ezekről a kérdésekről. Íróinak megállapítása szerint a közvélemény mindinkább arra a meggyőződésre jut, hogy a nemi élet gyakorlását a házassághoz kell kötni. A házasság ma már a közfelfogásban is megint az egész életre szól s a házastársi kötelék minden szakadása személyes kudarcnak számít, amely bizonyos erkölcsi gyöngeségre mutat. A házastársak mind egyikének arra kell törekednie, hogy a másikat boldoggá tegye. Szemben azonban a hűség kötelességének régi vallásos megítélésével, a „fair

play", a sportszerűség hiányának tekintenek a hitvestárs visszatartását akkor, ha ez nem találja meg boldogságát. Egyik hitvestárs sem köteles tehát hünek maradni egy szerencsétlen kötelékhez, de mindegyiknek igyekeznie kell a másikat boldoggá tennie. Míg másutt és különösen a katolikus országokban — mondja Leclercq — a válás kérdését főleg jogi síkon taglalják, addig Amerikában a válás törvényes lehetőségét befejezett és szerzett ténynek tekintik, a nemi szabadság és annak propagálása ellen sem kívánnak törvényhozási intézkedést, de ugyanakkor szorgosan kutatják a boldog házasság feltételeit és több irányból is próbálkoznak a házasság megszilárdításával. A válóperes bíróságok mellett szociális szervek működnek, amelyek tanulmányozzák a bomlásnak indult házasságok eseteit és a felek összebékítésén fáradoznak. „Házassági klinikák” látják el tanácsokkal a boldogtalan hitvestársakat. Tanfolyamok készítik elő a házasságra a fiatalokat s előadók mindazzal a legnyiltabban foglalkoznak, amit „nemi misztériumnak” szokás nevezni.

A magatartások és szempontok ellenére tehát, amelyek újaknak látszanak, alapjában *visszatérést állapíthatunk meg a család hagyományos felfogásához*. A család ismét értékke emelkedik, mindenekelőtt *társadalmi értékke*, s ez világos reakció a szabad szerelem mozgalmának individualizmusa ellen. „Az individualizmus a nemi kapcsolatokban szociális károszt eredményez — írja *Bigelow*. — A nemiség túlhaladja az egyént. A nagy szexuális problémák társadalmi problémák s azokat nem az egyéni kívánságok szerint kell megoldani, hanem a társadalmi csoport érdekének megfelelően.” A tények pártatlan és pozitív tanulmányozása nyomán tehát az emberiség újból felfedezi a házasságot s ahhoz a fontosságához mérten itéli meg, amelyet a hagyomány főleg elvi megfontolások alapján tulajdonított neki.

Sok tárgyi bizonyossága van annak, amit most mondottunk. Így amíg a régi jognyilatkozatok egyedül azzal bibelődtek, hogy megvédjék az egyént az államhatalommal szemben, addig az Egyesült Nemzetek Szervezetének szabályzata a 16. cikkelyben kijelenti: „A család a társadalom természetes és alapvető eleme, joga van tehát a társadalom és az állam védelmére.” S a második világháború után keletkezett új alkotmányok legtöbbje hasonló szövegeket tartalmaz. Franciaországban és Belgiumban családügyi minisztériumot állítottak fel. Jogászok arról tanácskoznak, hogy miként lehetne jogi személyiséggel felruházni a családot. A születések számának csökkenése miatt, mint tudjuk, már az első világháború idején kezdték kiépíteni az egyes államok a családi pótlék fizetésének általános rendszerét. Most az Egyesült Nemzetek szabályzata a 23. cikkelyben kinyilvánítja: „Mindenkinek, aki dolgozik, joga van méltányos és elégséges javadalmazásra, amely úgy neki, mint családjának biztosítja az emberi méltóság kívánta létfenntartást.” Majd a 25. cikkely: „Minden embernek joga van olyan életszínvonalra, amely elégséges ahhoz, hogy biztosítsa mind maga, mind családjá egészességét és jólétét.”

Társadalom és állam úgy tekintette azelőtt a házasságot, mint szorosán magánügyet, amely csak az érdekeltekre tartozik. Ma viszont az

a tétel kerül a homloktérbe, hogy a társadalmi közösség nemcsak tisztelni tartozik tagjainak alapvető jogait, hanem biztosítani azok gyakorolhatóságát is, köztük az első vonalban azét a jogét, hogy a tag házaságra léphet és gyermekeket hozhat világra. *A közösség javai e célból egyetlen és közös tömböt képeznek*, amelynek elsősorban az alapvető jogok gyakorolhatóságát kell lehetővé tennie mindenki számára, mikor is az egyének személyes címen csak a javak ama töredékére emelhetnek igényt, amely a közösség kielégítése után rendelkezésre fennmarad. *S ez a tétel teljesen összhangban van a keresztény tanítással.*

* * *

Leclercq úgy látja, hogy századunk második fele már a család új hódításának és térvisszaszerzésének korszaka lesz. Mint minden nagy társadalmi mozgást azonban, ezt is csak úgy észlelhetjük, ha a fejlődés szemszögébe helyezkedünk. Mi éppen ezt próbáltuk megkönynyíteni olvasóink számára.

Mihelics Vid

NAPLÓ

A HÉTSZÁZ ÉVES PÁLOSREND

A hajnal még messze volt. Az erdő békésen álmódott a szelid éjben. Özséb Atya elmerült, szinte feloldódott a csöndben és az imában. Halványan és mozdulatlanul térdelt görcsős fakesztje előtt, mögötte barlangja nyílása sötétlett, előtte zuhogott a mélybe a patak csillogó vize. Lelke is szédülten és boldogan hullott Isten édes jelenlőségének lángoló titkaiba.

Egyszerre arra lett figyelmes, hogy minden kis ágon, majd minden kis levélen egy-egy csillag reszket s ágról-ágra, levélről-levéltre száll valamennyi. De miféle lángok ezek s mi táplálja tüzüket, hogy ki nem alusznak, sőt egyre nagyobbak, egyre fénylőbbek lesznek s nyugtalanul libegnek-lobognak feléje? Sejtí, hogy csodát lát s Isten valami rendkívülit akar közölni vele. Segítségül hívja hát az Ő szent Nevét, s félelem nélkül nézi, mint erősödik egyre a nagy fényesség az éjféle erdőn. Világos nappal sincs ekkora világosság. Mert az a rengeteg kicsi láng egyetlen tüzen-

gerbe olvadt s fényessége előtt egyszerre eltűnt a sötét éjszaka. Özséb atya megbüvölte nézte a nappali látványt s mintha egy szikra hullott volna belé ebből a temérdek lángolásból: szíve csupa tűz volt, csupa édesség, Isten szeretete még sohasem volt ilyen mély és forró élmény és elragadtatás számára. Lelke csordultig telt hálával, ujjongással, szeretettel Krisztus iránt.

Mire föleszmélt, újra sötét volt az éjféle erdő. Boldog Özséb magához térve elragadtatásából, buzgó szívvel fordult az Úrhoz, jelentené meg neki e csodálatos lángok titkos értelmét. Mert nem tudta még, mit akar vele az Isten. Hirtelen olyan érthetően hallotta szívében a választ, mintha csak a közelben csendült volna meg a hang: a szerteszét lobogó lángocskák a szerteszét élő remeteket jelentik; amíg külön-külön remetéskednek, nem sok fényt áraszthatnak, külön-külön elvesznek; egyesülnök kell hát, hogy bevilágítsák az éjszakát.

Mihelyt megvirradt, Özséb atya